

În loc de introducere

Am visat să scriu o carte despre țara mea preferată, fără prea mari ifose. O carte care să nu trebuiască să oglindească, să obiectiveze, să sintetizeze.

Sunt un cehofil neglijent, cartea asta nu e un ghid competent nici de cultură cehă, nici al Cehiei.

Nu e o carte obiectivă.

Nu pretinde a fi ceva.

Este doar o carte despre ce m-a fascinat în ultimii zece ani, de când am ajuns pentru prima oară în Cehia. Reprezintă însemnări din lecturile și întâlnirile cu oamenii pe care am vrut să-i cunosc acolo. Unele dintre texte au apărut pentru prima dată în *Gazeta Wyborcza*¹, dar înainte să le includ în această carte le-am mai rafistolat și completat cu noi informații.

Pe scurt, este o carte despre simpatia reprezentantului unei țări față de altă țară.

Poate mai este despre ceva, dar despre ce anume, las deja la latitudinea dumneavoastră.

¹ *Gazeta Wyborcza* (în polonă, literal Ziarul Electoral), cel mai mare cotidian socio-politic polonez cu vederi liberale, care apare la Varșovia din anul 1989, al cărui redactor-șef este fostul disident Adam Michnik, istoric și eseist polonez.

Coming out

Ani de zile, când mergeam la o petrecere, știam că, dacă totuși se deconspiră, asta nu se întâmplă imediat. Eram în stare să mă uit ore în șir fără ca radarul meu interior să poată depista ceva. Puteam să aștept oricât și tot degeaba. În prezența mea nu-și făceau niciun fel de semne.

Totuși, de când m-am declarat public, mulți recunosc atunci când îmi strâng mâna că și ei sunt la fel.

Acum chiar de la intrare mă asaltează un cor de „Și eu sunt!“, „Și eu!“, „Și eu!“. Nu mai spun câte mailuri am primit în ultimii ani cu destăinuirii de genul: „Mă bucur că măcar ție pot să-ți scriu despre asta. Karol.“

Iar imediat ce ne dăm în vileag, observ cu plăcere cum ni se ameliorează starea de spirit și ni se destind mușchii feței. Chiar și într-un mediu străin și necunoscut – ne atragem reciproc.

Iar când, chiar și pentru câteva minute, trăim o fărâșă de plăcere comună, se vede imediat ce înseamnă pentru noi, cehofilii, Cehia.

E ca un desert, ca frișca de pe prăjituri, ca glazura de ciocolată căreia nu-i poți rezista.

E ca o femeie pentru un *drag queen*.

E acea parte din personalitatea noastră pe care nu o avem.

Tânjim după ea. O căutăm, dar în Polonia, din varii motive, nu o putem găsi.

Fiecare dintre noi știe măcar un banc despre cehi, o scenă de film sau un tipar de comportament care reprezintă dovada a cât de mult se deosebesc cehii de noi.

Colegul meu (Piotr Lipiński, reporter) îndrăgește foarte mult o amintire de la o tavernă (*Na Skalce*, la colțul străzilor Na Veselí și 5 Května din Praga), unde a văzut un bărbat cu barbă stând la o bere cu câinele său. El pe scaun, câinele pe jos. Bărbatul culegea spuma de pe bere cu degetul arătător și i-o servea delicat câinelui fericit.

Un amic (Józef Lorski, informatician) își amintește cu drag următoarea scenă din Moravia: „O brutărie în care se vinde pâine, dulciuri, sandvičiuri, ba chiar și tocinei de cartofi. Singura vânzătoare din acel magazin, o fată tânără, vorbește tare la mobil. Râde, povestește ceva ce s-a întâmplat cu o zi mai înainte, iar în tot acest timp se formează o coadă tot mai mare. Durează cam cinci minute, zece, eu mă uit și aștept ca cineva să se enerveze. Oamenii stau răbdători, ba chiar zâmbesc. În cele din urmă, vânzătoarea termină convorbirea și ne lămurește că era ceva important. La care un client, zâmbitor, îi răspunde: «Cred că ați vorbit de două sute de coroane.» Și nimeni nu a avut niciun fel de reproș.“

O prietenă, care se ocupă de forumul „Cehia“ de la Gazeta.pl, Mirka Hanczakowska, prețuiește o altă amintire din Olomouc. Era în ultimele luni de sarcină și seara ieșea la plimbare. A observat că la capătul pasajului prin care trecea un grup de tineri se încăierară. În Polonia – spune ea – ar fi făcut imediat stânga-mprejur, dar în Cehia nu i-a trecut așa ceva prin cap și, fără să stea deloc pe gânduri, s-a dus direct spre ei. Iar ei, când au văzut-o, au încetat să se mai bată, s-au tras deoparte ca să poată trece, apoi au reluat bătaia.

Iar eu îmi amintesc cu mare drag de un pisoar (din stația de metrou Piața Republicii din Praga). Când mi-am ridicat privirea și m-am uitat la perete, pe un abțibild decolorat, albastru, lipit acolo încă din secolul trecut, am văzut îndemnul: PREȚUIȚI BUNĂVOINȚA ÎNTÂMPLĂTOARE ȘI FAPTELE FRUMOASE LIPSITE DE SENS.

Există oare în lumea asta un grup de străini care păstrează în suflet asemenea amintiri imponderabile despre Polonia?

Totuși, ca să nu cedez păcatului (natural, la mine) de a mitologiza și idealiza, o să apelez acum la părerea lui Oscar Wilde, care spunea că cel mai tare ne displac oamenii cu aceleași metehne ca noi.

Prin urmare, de aceea îi iubim pe cehi.

Pentru că sunt un popor care au cu totul alt fel de metehne.

A luat foc patul

„Stimate Domnule Egon Bondy,

Mulți cehi sunt convinși că v-a născocit Hrabal. Cei care știu că n-ați fost plăsmuit cred totuși că nu mai trăiți. De aceea, vă rog să îmi acordați o întâlnire.

M. Szczygiel.“

„Stimate Domnule Coleg,

Vă informez cordial că încă mai trăiesc. Și totuși, din motive de sănătate, pe care o să vi le deslușesc în persoană, încep să trăiesc numai de la ora paisprezece. Vă rog să nu ajungeți mai devreme, ci mai degrabă la paisprezece trecute fix, atunci o să avem timp pe-ndelete.

Al dumneavoastră, Bondy.“

Hrabal l-a plăsmuit astfel:

„Întotdeauna când stătea în soare, Egon arăta ca un faun care a ieșit dintr-un butoi cu bere, părul blond îi cădea întotdeauna de-a lungul urechii, iar barba în strălucirea soarelui arăta ca scâldată în bere blondă. [...] Lui Vladimir, Bondy și mie ne plăcea atât de mult berea, încât atunci când ne-au adus la masă prima halbă, am speriat întreaga tavernă, am strâns spuma în palme și ne-am frecat-o pe față, ne-am pus-o în păr, ca evreii care își ung perciunii cu apă cu zahăr și, pentru că la a doua bere am repetat chestia cu spuma, luceam și duhneam a bere de la un kilometru.“

Egon Bondy a devenit așa:

S-a născut în anul 1930 și mai întâi s-a numit Zbyněk Fišer. E numele unei familii de morari cehi. Cel mai departe a ajuns în viață tatăl lui Zbyněk, deoarece a fost ofițer. S-au stabilit la Praga. Mama – din păcate – nu i-a permis lui Zbyněk să se joace cu alți copii. Îl ducea la cafenea și o dată pe săptămână la operă, unde, până la război, au avut propria lojă. Nu o suporta pe mama lui, nevricoașă și labilă. Când îl respingea, când „se năpustea asupra lui cu dragoste de maimuță“. A spus că atunci când a murit, pe când el avea vreo treisprezece ani, s-a simțit ușurat. Când a intrat în clasa întâi, a fost șocat să afle că pe lume trăiesc atâția copii. La vârsta de șapte ani, s-a îndrăgostit până peste cap de colegul său de bancă (așa a povestit când avea șaptezeci și unu de ani). S-a îndrăgostit de un băiețuș dintr-un subteran jilav, fiul unor proletari. L-a invitat la el acasă. „Pentru că tatăl meu nu avea prejudecăți de clasă.“ Pentru tatăl băiatului, generalul a găsit chiar și ceva de muncă. Cum s-a născut marxistul din Bondy? Bondy însuși nu dă prea multe explicații, dar poate cheia trebuie căutată tocmai în atitudinea tatălui său.

Egon Bondy a iubit marxismul până în ultima zi a vieții. „Marxismul – a scris el – le dă oamenilor speranță, ca să nu cadă de tot pradă disperării că ne așteaptă o catastrofă în urma căreia n-o să mai rămână nimic.“

Spre sfârșitul anului 1948, în Uniunea Sovietică a început obsesia antievreiască. Informațiile despre epurările care se făceau în rândurile comuniștilor au ajuns până la Praga.

— Pentru noi, niște tineri de optsprezece ani – spunea el – a fost ceva șocant. La trei ani după Holocaust! Că doar comunismul a fost clădit de evrei și tocmai pentru ei ar fi trebuit să fie cel mai echitabil regim politic.

Toate națiunile trebuiau să fie egale. Mda, nu ne-am așteptat la așa ceva din partea URSS! În romanele lui Karel Čapek orice evreu bogat se numește Bondy. Așa că în semn de protest, eu, un arian, am preluat acest nume. Și l-am păstrat până în ziua de azi.

A dobândit celebritatea ca Egon Bondy și a trecut drept Egon Bondy aproape în toate situațiile.

Cerșetor a devenit așa:

A abandonat liceul; în februarie 1948, comuniștii au preluat puterea și-i părea rău să piardă timpul la școală. S-a înscris la un curs de instruire pentru funcționarii Partidului Comunist din Cehoslovacia și a început să lucreze la biblioteca Comitetului Central. Pentru Partid, terminarea aceluia curs a fost ca și cum ar fi absolvit universitatea. În decembrie 1948, s-a întors acasă de la cursurile de calificare și a văzut pe masă o scrisoare de la o tânără care dorea să-l cunoască și îi lăsase adresa. Dimineața a vizitat-o. I-a deschis o domnișoară adormită, de fapt a crăpat ușa foarte puțin. A crezut că vrea să se îmbrace, iar el trebuie să aștepte. Ea totuși îl invitase să intre, numai că nu deschisese ușa mai larg. S-a strecurat, așadar, prin ușa întredeschisă și atunci a înțeles: întregul hol era ticsit cu vase murdare și un morman uriaș de haine, de aceea ușa nu se putea deschide mai mult. La fel și camera, toaleta, ba chiar și debaraua. Vasele erau din porțelan scump, casa mirosea a lichior. Fata în cămașă de noapte se numea Jana Krejcarová, studia artele plastice. I se spunea Honza. Era trupeșă și în luna a șasea de sarcină.

A intrat și a ieșit abia după trei săptămâni. „Pentru că aveam neapărat nevoie de lenjerie de corp nouă.“

Amicul lor comun de mai târziu, poetul și pictorul Ivo Vodsedalek povestea că, în afara lipsei desăvârșite

a nevoii de a păstra ordinea în jurul său, Honza mai avea un cusur, mai rău, care pentru anturajul ei dădea naștere la complicații: nu suporta să fie singură. Bondy își amintește că numărul amanților și amantelor ei bătea spre o sută. Unul dintre ei povestea cum a vizitat-o pe Jana acasă. S-au dezbrăcat amândoi, iar Jana l-a legat. Brusc, în cameră a intrat un alt bărbat gol cu care Jana s-a culcat. Sub ochii celui legat.

A trăit cu Bondy vreme de opt ani. În același timp se culca și cu amicul lui și încă într-un fel care ambilor bărbați li s-a părut crud. „Imediat ce se culca cu mine, îl suna pe Černý să ocupe în pat locul lăsat gol de mine.“

Bondy a fugit de ea de mai multe ori. „Dar venea imediat cu taxiul și mă lua înapoi. Nu eram în stare să mă opun. Îi spuneam că n-o iubesc, dar o urmam ca vițelul la tăiat. Černý se simțea și el în fața ei la fel de neajutorat ca mine.“

Era fiica Milenei Jesenska, ziaristă și comunistă, cunoscută în lume ca iubirea vieții lui Franz Kafka. Crescută de bunicul ei (Milena a pierit în lagărul de concentrare de la Ravensbrück), Jana a primit o moștenire de milioane, pe care a risipit-o într-un an. Pe urmă a avut cinci copii, pe care însă i-a neglijat până într-atât, încât a ajuns la închisoare pentru asta.¹ Fugea de Černý cu Bondy și de Bondy cu Černý vreme de săptămâni întregi. Nu avea ce să mănânce. Pentru că a fost general înainte de război, comuniștii i-au luat tatălui lui Bondy pensia militară și acesta nu mai putea să-i dea bani, în afară de mărunțiș pentru tramvai. Au plecat din oraș

¹ Mulți ani mai târziu, deja ca Jana Černa, a scris o carte fascinantă despre mama sa pe care autoritățile comuniste au confiscat-o imediat după publicare și au trimis-o la topit. Cartea a apărut și în polonă cu titlul *Mama mea Milena și Franz Kafka*, editura Akapit i Od nowa, Katowice, 1993.

și au stat o vreme într-un cămin muncitoresc, iar ziua cerșeau în Praga pentru a avea cu ce să-și achite caza-rea. Pentru că nu munceau nicăieri, nu aveau cartele de mâncare. Mâncau resturile rămase prin baruri, fu-rau de la oameni rufele întinse la uscat, biciclete, căru-cioare, pe care le vindeau imediat.

Pe urmă, împreună cu alți câțiva indivizi și-au jefuit părinții și cunoscuții (Krejcarová și Bondy au fost chiar reținuți de poliție pentru asta). Cumpărau cristal ce-lesc, cu care Egon făcea contrabandă, furișându-se prin păduri până în Austria (granița a fost închisă defini-tiv în anul 1951), iar de acolo aducea ciorapi de nailon. Numai o dată Honza a avut casa curată – când aparta-mentul era gol cu desăvârșire, pentru că vânduse toate lucrurile și nu mai avea deja ce să risipească.¹

În toată această perioadă – ține Bondy să sublinieze –, Honza l-a învățat cântece naționale cehești.

Poet a devenit cam așa:

A observat repede semnele neliniștitoare. Mai întâi, celebra defilare a comuniștilor, care în februarie 1948 a trecut prin Piața Václav, dar imediat după colțul străzii s-a împrăștiat, fiecare grăbindu-se să ajungă acasă la timp, la friptura de vită cu găluște. Pe urmă – când, ime-diat după Februarie Victorioasă², Egon a ajuns referent

¹ Toate acestea au fost descrise de Egon Bondy în cartea sa *Primii zece ani*, care a apărut abia în secolul al XXI-lea și mulți au considerat că Bondy a născocit multe dintre aventurile sale. Totuși, editorul și exegetul operelor sale, Martin Machovec, a examinat și dosarele lui Bondy întocmite de Serviciul de Secu-ritate și miliție. Dosarele au confirmat viața bogată a filosofului de la începutul anilor '50.

² Numele sub care este cunoscută lovitura de stat din Ceho-slovacia din 1948, prin care Partidul Comunist Cehoslovac a pre-luat controlul asupra guvernului. (N. red.)

pe probleme de tineret la comitetul de sector al PCC –, a observat că recrutarea în partid se face după metode noi. De pildă, pe un birou într-o anumită bancă au fost puse formulare de adeziune care trebuiau completate, iar alături de ele un pistol, așa că toată lumea s-a înscris. Pe urmă, a constatat că din planul editurii Girgal au fost eliminate toate titlurile suprarealiste. Pe urmă, a observat că nu se mai cânta jazz. Pe urmă, că oamenii au început să se teamă de propriile reacții spontane. Și, în cele din urmă, că tovarășii săi de partid acceptă totul fără măcar să clipească.

„Nu trebuie să confundăm ideologia bolșevică cu marxismul. Nu au nimic în comun“, le-a spus cât se poate de clar și a hotărât să nu mai lucreze pentru acel regim.

„Nu pot fi decât în afara lui, absolut în afara lui“, a declarat.

A cunoscut un grup de tineri poeți suprarealiști, care discutau mai ales despre când o să elibereze americanii Cehoslovacia. Se adunau în jurul gurului supra-realismului ceh, Karel Teige, un strălucit teoretician al artei, căruia comuniștii îi pregăteau un proces, dar nu au mai apucat, pentru că în anul 1951 a făcut infarct și a murit. Gurul exaspera regimul cu colajele sale foto – în care indicatorul „Praga“ putea răsări direct din piciorul dezgolit al unei femei, iar blaturile meselor de cafea erau acoperite cu sfârcuri de femei. Pe vremea lui Stalin, acest gen de imaginație nu avea dreptul să existe. De altfel, suprarealiștii cehi aveau să înțeleagă și singuri (cum a spus foarte nimerit una din admiratoarele lui Bondy) că suprarealismul ajunsese în acele vremuri o floare de apartament sortită pieirii în clima cultului personalității.

Primele poezii ale lui Bondy sunt, așadar, despre URSS și regimul său fascist – acestea sunt chiar cuvintele lui.